

ja dan neen.
 rkers schreef
 behoef er dus
 wat er onder
 esteld" op het
 eer kwalitatief,
 werkhuis. Wat
 nt het, heeft
 die verdwijne.
 n (naieve) be-
 vene onder dit
 teristische trek-

an wat dezer
 rijpelijk wordt
 rugdenkt. Ook
 die op dézen
 de „kerk“ ge-
 el alarm heeft
 ar is haar voor-
 zon? Hoe dicht
 deputaten, zegt
 ij... — op in-
 port. Efficiency.
 k der hemelen.
 neenschap.

en, en worden
 en keep-smiling-
 ne „typen“ het
 et groote leven
 seert, en handel
 int. De groote
 in den grond
 en.

de echter de
 rde kerkbegrip

de verhouding
 i goed gezien;
 levens-sterking,
 ontvangen uit
 in vandaar uit-
 het koninkrijk
 erk staan naar
 ar het rijk der
 nders dan dat
 met effect (en
 zij hij begrepen
 de kerk hem
 oor God.

hedendaagsche
 stenen, en jour-
 nalebredening van
 er eenmaal van
 suzen, iedereen
 nog over het
 beteekenis, blijft
 t buitengewoon
 t de efficiency
 n het rijk der
 erk hun „accu-“
 rgeve men het
 tor.

méer en beter
 jk Gods dient:
 lie enkele depu-
 van de Univer-
 skens!), opjaagt
 l hij, die blijft
 uw kerkbegrip
 n is alles, alles

volk geweest
 t op een paar
 in verzoeking
 efficiencykerk,
 geeft de draad-
 enkelen hebben
 n amerikaansch
 daarmee „volks-“
 i is achter hen
 roers geworden.
 de naar gerefor-

met of zonder
 s-gemeenschap;
 ls historie!) een
 jk Gods; wordt
 volksleven; en
 tegengehouden-
 sche efficiency-
 id in Zijn volks-
 tteren, en, met
 toch (en dan
 van het woord)
 hen confereeren,
 en straks wordt
 en overal naar
 i blik in de een
 verzameling van
 n kenmer in de
 evens een weer-
 e cultuurgeschie-
 n-ård-ig leven,
 i in staat was,
 of internationale
 genwoordig gaat

de beweging automatisch van buiten naar binnen.
 In het groote beleven we thans wat in het klein de
 antithese is tusschen Hervormde en Gereformeerde
 kerkinrichting: eenzijdig een regeering van boven
 af, anderzijds een werken van beneden op.

Het gaat aan het hart, te zien, hoeveren met
 de beste bedoelingen niet meer zien, wat op het
 spel staat.

Ja, op het spel staat.

Want er is nog een punt te noemen: de quanti-
 teit is niets zonder de qualiteit. Record, op papier,
 is mechanisme; daarom ook zal een record-meneer
 (of „kerk“) niet verstaan, dat men kan zeggen:
 Heere, wanneer hebben wij U gekleed, gevoed, be-
 zocht? De man van het Record had alles op zijn
 briefje. Maar de echte record-drager wist het niet;
 het ging hem net als dat zaad, dat opwies, terwijl
 hijzelf niet wist, hoe. De kerk als werk-gemeen-
 schap is een monster, een afgod, waarvoor de
 kinderens zich bewaren moeten, als ze niet aller-
 eerst is heilsgemeenschap.

De drukke werkers hebben terug te keeren tot
 die kerk, welke geloofs-gemeenschap is; welke
 vraagt naar uitverkiezing, en de bergrede verstaan
 wil, óók voor en in het instituut.

Zoo niet, — de duivel zal over onze efficiency-
 bulletins lachen, en den antichrist zich laten
 haasten.

K. S.

Schrift en Woord Gods.

In den laatsten tijd is er weer een sterke tendenz
 openbaar geworden, om „Schrift“ en „Woord Gods“
 van elkander zóó te onderscheiden, dat tusschen
 beide een soort van tegenstelling gemaakt
 wordt.

Voor al dr J. G. Ubbink, en nu pas weer prof.
 Cramer, hebben zich op dit punt vrij duidelijk
 uitgesproken.

En nu is dit op zichzelf niet zoo merkwaardig.
 Wel verdient het de aandacht, dat beiden meenen,
 dat ze hier op Calvijn zich kunnen beroepen.

De kwestie heeft bijzondere beteekenis; niet alleen
 voor de zuiverhouding van wat men ongelukkiger-
 wijze (het ligt eigenlijk in dezelfde lijn) Calvijn-
 interpretatie noemt, maar vooral ook, omdat dergel-
 ijke beweringen samenvallen met barthiaansche
 opvattingen.

Er is natuurlijk geen sprake van, dat ik hier
 over deze zaak in een enkel artikel iets zeggen
 zou. Daarvoor is deze vraag te ingrijpend.

Maar wel moge ik, misschien bij wijze van inlei-
 ding op wat zeer waarschijnlijk later breder in
 ons blad ter sprake komt in den volgende jaar-
 gang, hier even wijzen op een plaats uit Calvijn,
 die ik „toevallig“ juist zooeven aantrof.

Een van de meest typeerende uitspraken toch
 van Calvijn in dezen, leest men in zijn exegese op
 Jes. 40:8: „Het gras verdort, de bloem valt af,
 maar het Woord onzes Gods blijft in eeuwigheid“.
 Een bijzonder „mooie“ tekst, voor wie tusschen
 het tijdelijke, vergankelijke (w.o. ook de Schrift)
 en het eeuwige de bekende discrepantie willen
 laten optreden.

Maar Calvijn moet daarvan niets hebben.

Als hij vraagt, wat dat in ons vers bedoelde
 Woord is, en waarom het eeuwig blijft, dan
 antwoordt hij: dat Petrus (1 Petr. 1:23 v.) daar-
 van de beste uitlegger is, want deze leert, dat wij
 worden wedergeboren door een onvergankelijk
 zaad: en dit dan weer door het gepredikte Woord.
 Door deze bemiddeling — Calvijn bezigt hier het
 tegenwoordig zeer verachte woord Kanaal! —
 worden de dooden levend, wordt Gods verborgen
 kracht aan ons geopenbaard door het Woord¹⁾
 (het gepredikte dus).

En voor Calvijn is het door Gods „ambassadeurs“
 gepredikte Woord niets anders dan gepredikte
 Schrift. Wat niet de Schrift doet spreken,
 is geen Woord Gods voor Calvijn, wanneer n.l.
 menschen aan 't woord zijn. (Opera 37, 13).

Ik zou trouwens wel eens willen weten, hoe
 Calvijn zou kunnen zeggen, dat Rome „Gods
 Woord verbiedt“, als hij de nieuwere redeneer-
 ringen ook maar in de verte rechtvaardigde.

K. S.

¹⁾ Atque sic Petrus, optimus huius loci interpres, cum nobis
 accommodat (1 Ep. 1, 23 sq.), quum nos hoc semine incorrupti-
 bili regenerari dicit: hoc, inquam, verbo quod praedicatur.
 Unde colligimus quod nuper dixi, vitam mortuis paratam esse,
 qui ad canalum sibi propositum sitibundi accedunt: quia virtus
 in Deo abscondita per verbum nobis manifestatur.

P. A. de Rover, Door Donker en Dood.

Tot de boekenoogst van dezen zomer behoort
 een roman „Door Donker en Dood“ van P. A.
 de Rover.¹⁾

De titel van dezen roman maakt den indruk van
 een door alliteratie extra mooi gemaakt cliché;
 de schrijver is een onbekende; de stijl verraadt
 den beginner en ook de compositie vertoont de
 gebreken van het beginnerswerk. 't Is duidelijk,
 dat we hier te maken hebben met een debuut,

een eerste-optreden, zooals we dat in de roman-
 kunst der latere jaren veelvuldig kennen.

En tóch is het een boek dat voor mijn besef van
 genoegzame beteekenis is, om er het binnenhalen
 van den oogst mee te beginnen.

De ondertitel luidt: „roman uit het leven op
 de rivier“ (op den omslag staat: „roman van het
 leven op de rivier“, wat iets anders inhoudt) en
 die ondertitel spant ineens de interesse. Een ro-
 man uit het leven op de rivier is iets nieuws. Er
 bestaat slechts een enkel boek, dat deze locali-
 satie heeft, en dan meer nog als stoffage (b.v.
 „Aan het Overzetveer“ van Maria Schmitz) dan
 als onderwerp. Hier vormt het leven op de rivier
 den hoofdinhoud en dat is naar mijn inzien een
 waardefactor, die opmerking verdient.

Immers, deze stof is door-en-door Hollandsch.
 Het leven op de rivier is een typisch stuk van
 ons nationale leven. Op booten en schepen van
 allerlei aard en model tiert een dagelijksche be-
 drijvigheid van heel grooten omvang. Op de rivier
 werken en wonen honderden menschen — ik denk
 dat „duizenden“ niet te veel gezegd zou zijn —
 mannen, maar ook vrouwen en kinderen. Een schip,
 zooals het daar met bolle zeilen over de rivier
 voortglid, dragend aan zijn voorzijde een dikwijls
 veelzeggend naambord, is een stuk Hollandsche
 geschiedenis; echt en bijna-specifiek Hollandsch
 leven voltrekt zich daarop. Leven van arbeid, van
 rusteloze actie bij dikwijls schijnbaren stilstand,
 maar ook van zware zorg en benauwende worstel-
 ling, als de woeste winden gieren over de wijde,
 verraderlijke stroomen en het zwaar-beladen schip
 onder de geweldige slagen kraakt en hijgt.

We zijn in onze literatuur vertrouwd met het
 leven der visschers en zeevarenden. Achter hun
 bestaan weten we de dreiging, die op velerlei
 manier in de boeken ons is geteekend. Van Hol-
 landsche romans, verhalen, beschrijvingen over het
 leven op de zee zou een bibliotheek samen te
 stellen zijn. Maar van het even zorgvolle, gevaar-
 lijke, offers-vergende Hollandsche leven op de rivier
 lezen we niet veel anders, dan korte krantenbe-
 richten. De in Holland zoo getal-groote en voor
 Holland zoo karakteristieke wereld van schippers
 en schippersgezinnen, van menschen, die op en
 om de rivier hun dikwijls moeilijk bestaan zoeken,
 is in onze Hollandsche literatuur vrijwel onbekend.

Welnu, als er dan een roman verschijnt „uit
 het leven op de rivier“, trekt hij, door die stof-
 keuze, aanstonds onze aandacht. En al is hij dan
 beginnerswerk, met onvolkomenheden in vorm en
 bewerking, in zijn verschijning op zichzelf is hij
 belangrijk. En zijn onderwerp verzoent ons met
 den cliché-schijnenden titel: want werkelijk drukt
 deze uit wat het wezen is van de behandelde
 stof: het leven op de rivier gaat door donker en
 dood, is van de tragiek van donker en dood vol.

Ook nog om een tweede reden acht ik dit boek
 belangrijk.

Voorwaarde voor een roman die uit het leven op
 de rivier vertelt is, dat de Auteur dat leven kent.
 De beschouwer-van-buiten-af moge er een indruk
 van hebben, hij moge zelfs door opzettelijk gezocht
 contact er meer van weten, innerlijk blijft hij
 aan die geheel op zichzelfstaande wereld vreemd.
 Alleen degene die er in verkeer heeft, die er,
 naar de uitdrukking luidt, in geboren en getogen is,
 kan haar kennen zooals ze is, kan de moeiten en
 zwagheiden in hun werkelijken omvang verstaan.
 En nu is er in dit boek zonder twijfel die kennis-
 uit-ervaring. De onbekende Auteur moet in deze
 sfeer opgegroeid zijn. Waarschijnlijk is hij uit de
 familie van een parlevinker, een koopman, die per
 roeiboort de schepen op stroom en in de vaart
 van de noodige levensmiddelen en gebruiksvoor-
 werpen voorziet. Dat typische rivier-bedrijf, dat
 met heel het leven op de rivier in aanraking
 brengt, neemt een zoo centrale plaats in in zijn
 boek, dat er tot deze diagnose gereede aanleiding
 is. Vermoedelijk heeft hij als jongen mee op de
 rivier gezworven en is daardoor met het schippers-
 leven en de schipperskarakters volkomen vertrouwd
 geraakt.

Dit weten-van-nabij beteekent een voldoen aan
 de voorwaarde, die de stof stelt en dat maakt de
 kern van dit boek, literair gezien, goed, dat maakt
 dit beginnerswerk belangrijk.

In de fragmenten, die, beschrijvend of vertel-
 lend, het leven op de rivier weergeven, zie ik
 dan ook de waarde-elementen van dit boek. Ze
 zijn talrijk en afwisselend. Een zeiltocht bij boos
 weer, een donkere stormnacht vol gevaren, een
 schipbreuk enkele honderden meters onder den wal,
 moeilijke tochten van den parlevinker om in nood-
 verkeerenden te bereiken — dat zijn de momenten,
 die 'teigenlijke van de stof vormen, die 't door don-
 keren dood van het leven op de rivier voor den lezer
 tot realiteit maken. De Auteur heeft aan dat alles
 blijkbaar levende herinnering en daardoor kan hij
 er een beeld van geven, dat spreekt.

Maar nu heeft hij ook hooger gegrepen: hij
 heeft een roman gegeven met een hoofdfiguur en
 een psychologisch conflict. 't Is de geschiedenis
 van een schipper, die de beste en meest onver-
 schrokken zeiler wilde zijn van allen. Geen weer
 zoo zwaar, geen water zoo woest, of hij ging er
 door: voor niets en voor niemand wilde hij wijken.
 Door deze koppigheid is hij oorzaak geworden van

het verdrinken van zijn vrouw en zoon: zelf is
 hij, tegen zijn zin, door den parlevinker met moeite
 gered. En nu leeft hij voortaan van zijn haat. Zijn
 haat tegen de elementen, tegen het leven, tegen
 de menschen, tegen God. In 'n eenzaam bestaan van
 verstarring viert hij dien haat bot, heel zijn leven
 lang. Tot tegen het einde, door den tactvollen arbeid
 van den dominee, door het ijzig koude van dit
 versteende hart de warmte der liefde van Christus
 doorbreken gaal. En dan besluit hij zijn leven met
 een daad van liefde: het redden van een paar
 jongens — een van hen is de zoon van den parle-
 vinker, die hem indertijd heeft gered — van een
 wissen dood. Zijn sterven in vrede vormt het slot
 van het boek.

Er is in dit roman-element zeker iets goeds;
 het geeft bovendien aan het geheel een positief
 christelijk karakter. Maar de bewerking van het
 gegeven alszoodanig lag te hoog voor een beginnend
 Auteur en daardoor is het niet in zijn eigenlijke
 diepte gepeild als een zaak van schuld en schuld-
 verzoening door schuldbesef. Ook is het juist dit
 deel van den inhoud, dat de compositie-gebreken
 veroorzaakt. De Schrijver, vertellend van het leven
 op de rivier, van wat — ik zou me vergissen
 als dat niet zoo is — hij zelf heeft gezien en
 meegemaakt, moest telkens weer aanknopen bij
 den draad van handeling: Garts geschiedenis, dien
 hij, door zijn boek er mee te beginnen, als de
 hoofzaak heeft aangegeven. Maar die historie van
 Gart had hij, voor 't grootste deel althans, van
 hooren zeggen: wat hij er uit eigen beleven van
 wist was vermoedelijk alleen Garts liefdedaad. Zoo
 kwam er vanzelf een psychische tweedheid in zijn
 stof, die hij niet tot een eenheid-in-roman-con-
 ceptie heeft kunnen oplossen. De werkelijkheid der
 eigen herinnering en het, waarschijnlijk wel op
 werkelijkheid gebaseerde maar geheel anders voor
 zijn geestesoog staande, gebeurde met Gart, zijn
 twee afzonderlijken beleven, die elkaar tel-
 kens in het boek raken, maar niet samenvloeien
 tot den eigenlijken romaninhoud. En dat heeft ook
 op den stijl invloed geëffend: want hij ging de
 kracht tot beschrijven, waar die niet, zooals ten
 aanzien van het rivierleven, uit eigen innerlijk
 voortkwam, zoeken in literaire taal en in stijl-orna-
 menteering.

Ik wijs op deze dingen, om mijn veronderstelling
 te argumenteeren, dat dit boek een debuut is, het
 werk van een beginner, die nog niet de techniek
 van het roman-schrijven beheerscht. Maar ik wil
 daarbij toch den eersten zin van de vorige alinea
 onderstrepen. Want in de samenstellende factoren
 van het conflict leeft tóch weer het leven op
 de rivier en in Garts persoon is gekarakteriseerd
 een bepaald type van de menschen van de rivier.
 En de christelijke geest, die én in Garts geschie-
 denis én ook elders in het boek (b.v. in de figuur
 van den parlevinker) uitkomt, spreekt duidelijk
 genoeg. Daarom blijft de slotsom van deze bespre-
 king toch de conclusie, waarmee ik dit artikel
 begon: dat het boek van genoegzame beteekenis
 is om er het binnenhalen van den zomeroogst
 mee te beginnen.

Er zijn verschillende nieuwe boeken verschenen,
 óók romans van Auteurs, die ten volle de kunst
 van het romanschrijven verstaan en technisch
 „Door donker en Dood“ ver achter zich laten.
 Maar geen van die allen heeft een zóó beslist
 Hollandsche stof bewerkt en is zoo dicht gekomen
 bij het ideaal: oorspronkelijke Nederlandsche
 roman. Bij de niet te loochenen gebreken van het
 debuut heeft dit boek de groote verdienste, dat
 het is een nationaal boek, dat recht heeft op
 een plaats in onze nationale literatuur, die alleen
 gradueel verschilt van die van Haspels, Verhoog,
 Adema e.a.

En dat maakt het onze aandacht ten volle waard.

C. T.

¹⁾ U.-M. „Holland“, Amsterdam.

UIT DE HISTORIE

Te Giessendam.

Zoo trok Gispén dan uit het afgelegen Zeeland
 weer naar zijn oude, voor den Amsterdammer
 zooveel nabijer Holland terug; van de woelige
 havenstad Vlissingen, naar de stille oevers van
 het kronkelende riviertje de Giessen.

De Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Ge-
 meente te Giessendam was vacant gemaakt door het
 vertrek van Ds H. A. Jonkman. Een beroep op
 Ds J. Bavinck van Bunschoten uitgebracht, stelde
 te leur. En nu vestigde de kerkeraad het oog
 op Ds W. H. Gispén te Vlissingen. Hij werd uit-
 genoodigd het Evangelie te verkondigen „ten einde
 met Z.Eerw. kennis te maken“. Hierna besloot
 de kerkeraad den 23sten Mei 1862 hem te be-
 roepen op een tractement van f800.— met vrije
 woning en vrijdom van belasting. Na een biduur
 door den consulent, Ds C. van Proosdij uit Dord-
 recht gehouden, verwierf dit beroep de algemeene
 goedkeuring der manslidmaten. Per brief vroeg
 de beroepen leeraar nog, of hij, indien hij het
 beroep aannam, het recht kreeg op een of twee

vrije zondagen, om zijn betrekkingen te bezoeken. Dit werd natuurlijk goedgevonden.

Zondag 20 Juli werd de nieuwe predikant als herder en leeraar bevestigd door Ds J. Greven van Sliedrecht. Indrukwekkend weergalmde het langzaam-plechtig, met krachtig stemgeluid uitgesproken „Ja ik, van ganscher harte“ langs de wanden van het kleine kerkje. De intretekst was 1 Corinth 2:2 „Want ik heb niet voorgehouden iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd“.

Des Zondags werd er geregeld driemaal gepredikt, terwijl er in den winter 's Woensdagsavonds bijbellesing werd gehouden. Gispén koos dan bij voorkeur een boek uit het Oude Testament, met dit gevolg, dat hij wel eens Joden onder zijn gehoor kreeg. Zij liepen echter weg, als de toepassing begon.

Nog ruim een half jaar werd de gewoonte aangehouden van een publieke catechisatie op Zondagmiddag, waarbij een der jongens of meisjes hardop een afdeeling van den Heidelbergischen Catechismus moest opzeggen; waarna de goedhartige dominee dan stereotiep op zijn gewonen, drogen, langzamen toon liet volgen: „gij — hebt — goed — ge — ant — woord!“ Toen echter met het nieuwe jaar de catechismusprediking opnieuw aanving, werd deze oude gewoonte afgeschaft.

Hier te Giessendam legde Gispén ook het oude ambtsgewaad af. Ongetwijfeld heeft hij er op de kerkeraadsvergadering deze historische toelichting aan laten voorafgaan: „Die rare hoed, die men steek noemt, was in vroeger dagen het algemeen hoofddeksel der mannen. Volgens de overlevering is Ds Van Lodenstein de eerste predikant geweest, die zich dezen hoed met bijbehorenden rok heeft aangeschaft, en zou deze destijds zeer wereldsche kleederdracht van Z.Eerw., veel opspraak en ergernis onder de vromen verwekt hebben. De Dordtsche vaderen droegen de toen algemeen in gebruik zijnde kleding, en prof. Voetius, lid dier Synode, die een groot boek over de Kerkregering heeft geschreven, heeft een bijzondere kleederdracht, of een ambtsgewaad, op degelijke gronden, onduidelijk afgekeurd. De predikanten kleedden zich deftig, gewoonlijk zooals de magistratspersonen, getuige hiervan de pruiken met hunne verschillende batterijen! In mijn kindsheid droegen de dienders en de koetsiers der rijkelui, mitsgaders enkele oude en ouderwetsche heeren, althans bij plechtige gelegenheden, steeken, en sommigen ook nog een staart of zwans in H.Ed. halzen. Heden ten dage kan men in de noofdstad des rijks nog geheele zwermen van dominee steeken met dito mantels en beffen, gedragen door aansprekers, langs 's Heeren straten en in de kroegen zien vliegen. Tegenwoordig acht men zulk eene kleederdracht onpast voor een fatsoenlijk man; en dus past zij volstrekt niet een predikant, die ook in zijne kleding minstens fatsoenlijk moet zijn, en niets mag doen, waardoor zijn ambt aan de algemeene bespotting en de toenemende verachting van het Evangelie wordt blootgesteld. Ook ben ik er tegen om die verlepte aansprekers-uniform met den deftigen naam van „ambtsgewaad“ te bestempelen, te meer, daar de meesten onzer predikanten er toch maar een brokstuk van bezitten hebben, de statierok en korte broek met toebehooren onder ons eene zeldzaamheid is geworden, en ik alle verwaarloozing van den goeden toon (nonchalance) bepaald onstichtelijk acht“.

Er waren echter ook gemeenteleden, aan wie zoo'n historisch betoog niet besteed was. B.v. die diakensvrouw, die bijna schrikte toen Gispén met den hoogen hoed op, haar tegemoet kwam, en die verontwaardigd was toen zij zag, dat dominee een lange broek droeg. Tegen haar zei hij: „U wil ik wel een diep geheim vertellen, omdat ik weet dat het bij u veilig blijft: ik draag de korte broek nog“. Nu keek de vrouw hem met groote oogen van verwondering aan. Maar Gispén vervolgde: „Ja zeker, ik draag de korte broek nog — onder de andere!“

Hij kon er zijn vrouwelijke gemeenteleden zoo fijntjes tusschen nemen! Er was in de afgescheiden pastorie te Giessendam een kind geboren. En ter bestemder tijd kwamen de zusters der gemeente in grooten getale op kraamvisite. De mooie kamer zat vol. Terwijl de gelukkige kraamvrouw even afwezig was, raakten de tongen los over het welgeschapen kind van zoo'n mismaakt vader. De vader zat boven te studeeren en hoorde alles. Den eerstvolgenden zondag haalde hij in zijn preek dezelfde woorden aan, die bij de kraamvisite over zijn persoon gezegd waren. „Werd een heel toepasselijke preek over Jesaja 52:7 „Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten desgenen, die het goede boodschap, die den vrede doet hooren; desgenen, die goede boodschap brengt van het goede, die heil doet hooren; desgenen, die tot Zion zegt: Uw God is Koning!“

Trouwens, gewoonlijk koos Gispén zijn tekst in verband met de gelegenheden van den dag. Wanneer het zwaar gesneeuwd had, preekte hij over Job 37:6 „Hij zegt tot de sneeuw: wees op de aarde“. Had hij in een boschrijke omgeving gelogd, dan leverde hij een wonderschoone preek over Psalm 104:17 „Des ooievaars huis zijn de denneboomen“. Er waren wel bevindelijke leden

der gemeente, die niet veel smaak hadden in zulke preeken over de heerlijkheid Gods in de natuur, maar Ds Gispén rekende ook met hun behoeften en dan koos hij over enkele weken tot tekst: Psalm 73:28 „Het is mij goed nabij God te wezen“, zoodat zij smulden en opgetogen huiswaarts keerden.

Toch moest hij, vooral in de eerste jaren zijner bediening meermalen de aanmerking vernemen, dat hij den weg naar den hemel veel te breed en de poort ten leven veel te wijd voorstelde. Voor zichzelf was hij echter nooit bang, dat er te veel menschen in den hemel zouden komen, omdat hij vastelijk geloofde, dat het koninkrijk alleen ontvangen wordt door hen, wien het bereid is. Wat men noemt een streng wetprediker, heeft hij dan ook nooit kunnen zijn. Voor zichzelf heeft hij nooit troost of hoop in de wet kunnen vinden, maar wel veroordeeling. En zoo zal elk prediker altijd, min of meer, den stempel zijner persoonlijkheid op zijn prediking zetten. Ds Gispén kon niet anders zijn dan hij was, en ook is niemand aangenaam in hetgeen hij niet heeft, maar slechts in hetgeen hij heeft. En voorts was dit steeds, ook te Giessendam, de getuigenis zijner conscientie, dat hij geen eer of toelichting zoekt en niet met pluimstrijkinge woorden omging.

Overigens valt er uit den korten tijd, dat Gispén te Giessendam stond (nauwlijks twee jaar), niet veel bijzonders te vertellen; althans niet wat het kerkelijk leven betreft. Wel echter kunnen we nog een kijkje geven op het innerlijke leven van de Christelijke School daar ter plaatse.

Bekend is, dat de Wet van 1857 aan de Openbare Scholen den laatsten zweem van christelijken zin, christelijk leven en christelijke waarheid ontgenomen had; maar aan de christenen vrijheid gaf om (echter geheel voor eigen kosten) christelijke scholen daarnaast te stellen. En het handjevol Afgescheidenen in den lande, met hoeveel zorgen voor het onderhoud van leeraren, armen en kerkenbouw ook reeds belast, maakte van die vrijheid tot schoolstichting aanstonds gebruik. Omstreeks het jaar 1860 telden zij reeds een twintigtal gemeente-scholen.

Te Giessendam was er den 10den December 1860 een geopend, met als hoofd meester D. Veencourt, Gispén vond er 120 scholieren.

Dat de nieuwe leeraar het christelijk onderwijs in zijn gemeente een goed hart toedroeg, zal wel niemand betwifelen. Hij, die zelf in zijn jeugd zoo onvoldoende lager onderwijs genoten had, dat hij, toen hij de school verliet, nog niet eens zonder groote fouten kon schrijven, en pas op later leeftijd, op aandringen van zijn vrouw, een boekje kocht om er zuiver Nederlandsch uit te leeren — hij gunde de jeugd zoo van harte wat aan zijn opleiding ontbroken had. Welnu, de kerkeraadsnotulen bevatten ook het Reglement voor de school der Afgescheiden Gemeente. En daaruit kunnen we te weten komen, wat men destijds van de Christelijke School verwachtte.

In artikel 1 wordt het doel omschreven „waarom de Christelijk Afgescheiden Gemeente een school daartelt“. Het is „om hunne kinderen in de vroege des Heeren te laten onderwijzen in alle nuttige wetenschappelijke zaken van het lager onderwijs, maar ook opdat zij naar hare vatbaarheid onderwezen worden in de gronden der Gereformeerde leer. Daarom verlangt zij, dat de onderwijzer niet alleen zijne bereidvaardigheid verklare om de jeugd in de vroege des Heeren te onderwijzen, maar ook, dat hij verklaare van ganscher harte vereenigd te zijn met de Gereformeerde leer onzer vaderen, vervat in de Formulieren van Eenigheid, zooals zij onveranderd in de Christelijk Afgescheiden Kerk zijn aangenomen, belovende niets te zullen leeren, dat hiernede eenigszins strijdig is, en wanneer hij zich mocht misgaan, de bestraffing der schoolcommissie en des Kerkeraad te onderwerpen“.

Hoe het onderwijs moet gegeven worden bepaalt artikel 2. „Alle onderwijs zal met gebed en psalmgezang worden begonnen en geëindigd; de Bijbel zal dagelijks worden gelezen, en er zullen zulke boeken worden gebruikt, welke onder 's Heeren zegen tot wezenlijk heil van de jeugd kunnen dienstbaar zijn, welke boeken door de schoolcommissie en kerkeraad in overleg met den onderwijzer zullen gekozen worden.“

Zeer afkeerig was men van nieuwe leermethodes, en men meende wijs te doen, met daartegen een gebod uit te vaardigen in artikel 3: „Alle nieuwigheden zullen van de school geweerd worden, en de kinderen zullen door het spellen het lezen leeren zooals van ouds af gebruikelijk is“.

Natuurlijk moest de hoofdonderwijzer ook als voorzanger fungeeren. Maar de reden, die hiervoor wordt opgegeven is eigenaardig: „opdat hij ook uiterlijk toone, dat hij met de leer onzer Kerk vereenigd is“.

Een tractement werd den onderwijzer niet gegeven. Ziehier de omschrijving van zijn financiële positie: „De onderwijzer geniet alle voordeelen, welke uit het gewoon- of buitengewoon onderwijs voortvloeien; echter wanneer het geen vierhonderd gulden in het jaar belooft, zal de gemeente voor het te kort komende zorgen; voor vuur en licht zal hij vijftig gulden in het jaar genieten; echter wanneer het bedrag der schoolgelden meer dan

zes honderd gulden in het jaar belooft, zal deze bepaling vervallen en zal het door den onderwijzer worden aangeschaft; daarom zal de onderwijzer verplicht zijn van de schoolgelden verantwoord te doen; voor den kerkedienst geniet hij 25 gulden 's jaars“. Toen er klachten rezen, dat de onderwijzer te veel winst nam op de schoolboeken en schriften, bepaalde de kerkeraad, dat hij van alle boeken tot boven de 10 cent, een cent winst, tot de 20 centen 2 cent, en boven de 20 cent 2½ cent, en van de schriften 10 centen winst mocht nemen.

De gemeente zorgde voor het schoolgebouw, de schoolmeubelen en de onderwijzerswoning. De school kon door alle kinderen „zonder onderscheid“ bezocht worden, „mits zich onderwerpende aan de leer en de regels der school“.

De meester had het druk met lesgeven, want de schooluren waren voor de „dagschool“ van 's Maandags tot Vrijdags van 's morgens 9—12, 's namiddags van half twee tot 4 uur; de „avondschoot“ van 6—8 uur in den winter en des zomers van 5—7 uur. De drukte noopte den onderwijzer een hulp aan te vragen, en aangezien hij deze zelf niet kon bezoldigen, besloot de kerkeraad 2 Februari 1863, in overleg met de schoolcommissie, een hulponderwijzer aan te stellen op een tractement van f350.— 's jaars.

Hoe welwillend de kerkeraad jegens den predikant stond, blijkt wel daaruit, dat op 12 October 1863 besloten werd hem een gratificatie van f50.— te geven. En toen hij het volgend jaar een beroep naar Kampen ontving, werd de pastorie voorzien van geschenken, bij wijze van tegenberoep.

Als hij echter in Maart 1864 andermaal een roeping van Kampen ontvangt, met een begeleidend schrijven aan den kerkeraad en de gemeente, is het gevolg daarvan, dat hij met goedvinden van beide, besluit naar Kampen aan te nemen.

Maar vooraf moest hij nog zijn eerste kind, een zoontje van 5 jaar, dat lam was en altijd gedragen werd, aan den engel des doods afstaan. Het werd begraven te Giessen-Oudkerk. En als hij dan op Zondagavond 12 Juni 1864 zegenend afscheid neemt, kan hij niet nalaten te zeggen, dat hij gewenscht had, dat zijn gebeente had mogen rusten bij het gebeente van dat jongetje. Ook is op dien afscheidszondag ouderling P. de Jong na langdurige ziekte overleden. Waar nog bij kwam, dat Gispén in het begin van het jaar zijn geliefden vader verloren had.

Het was dus wel met doodsgedachten en verlangen naar de eeuwige rust, dat deze van der jeugd aan doodbrakende Heman te Kampen opnieuw het strijdperk van dit leven moest intreden.

RULLMANN.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Arbeids-gebed — Arbeids-gelofte.

VII.

(Slot.)

Met opzet heb ik tot nu toe mij nagenoeg onthouden van citeeren. Het ging er zeker niet om personen te bestrijden. Ook meende ik beter te doen uitspraken, welke mijn betoog kunnen steunen, voorloopig ongenoemd te laten, om aldus een geheel voor mijn persoonlijke rekening komende meening uit te spreken. Laat ik thans enkele citaten mogen geven uit een boek, dat, pas verschenen, nog te jong is om reeds in de verschillende publieke besprekingen van den laatste tijd een plaats te hebben verkregen. Ik bedoel Prof. Dr W. Geesink's Gereformeerde Ethiek.¹⁾

Laat ik beginnen met de opmerking, dat ook Geesink de werkstaking niet wil uitsluiten. In deel I, op pag. 385, bij de behandeling van het vijfde gebod, zegt hij:²⁾

„In den toestand, waarin wij thans³⁾ verkeer, is zelfs het dwangmiddel van een werkstaking een middel, dat men aan den christelijken werkmán niet mag onttrekken“.

Uit het bovenstaande en uit mijn bovengenoemd Reformatie-artikel is voldoende gebleken, dat ook ik deze uitspraak aanvaard. In deel II, blz. 332 komt Geesink nog eens weer op de werkstaking terug als een der „vormen van den strijd tusschen kapitaal en arbeid“. De schrijver stelt ook de twee voorwaarden; een doelstelling, als ik boven poogde te doen, wordt gemist. Groote aandacht verdient bij dit alles de tijd, waarin Geesink schreef. Hij noemt (Deel I) op pag. 386 „de arbeider nog de verdrukke partij“ en daarom heeft hij, vlak daarvoor (blz. 385/386), gepleit voor een „zoo ruim mogelijke uitbreiding van het kiesrecht, opdat ook de arbeiders deel krijgen aan de samenstelling van de volksvertegenwoordiging“. Inmiddels is deze

¹⁾ Patrimonium van 18 Mei 1932 gaf een hoofdartikel over „Geesink's Ethiek“, waarin meer de meening van Geesink betreffende eigendom werd besproken.

²⁾ Het vet gedrukte hier en daar is van mij. A. S.

³⁾ Hierbij is te denken aan den tijd, waarin dit werd geschreven.

wens
te be
„verd
heel
bespr
tot e
noopl
Ik
geven
met z
meer
kelen
Ge
vierd
va
na
Het
nav
(Bl
„I
neer
het
gewa
weet
treen
Ver
„G
men
en vo
„D
sche
Dit r
over
maas
(He
aan v
(Blz
„I
geza
hebb
telijk
liefs
word
God
en ve
„V
als v
den,
dan
sche
(Mes
reeds
strekt
385, z
Aan
wil“ e
Dit is
ken be
dan d
Na
het di
sink o
gezag
„Bl
op de
potes
het g
houd
gehoc
het e
opleis
Na
gema
en gez
„Hi
en ge
Blz.
„Me
kan E
dag c
geeft,
huren
gebru
de as
arbeid
„met
van d
om h
en op
„E
ninge
(rech
eerie
zooda
haar
Men
van or
En
„Na
kerk
en art
en de
Hoe